

Een laatste, maar zeer belangrijke ontwikkeling is de toename van het grasland (weiden en hooiland). Omstreeks 1880 bestaat nog geen 20% van het landbouwareaal uit grasland. Na de Tweede Wereldoorlog schommelt dat aandeel rond 45 à 50%. De akkers, in hoofdzaak gelegen buiten de beek- en riviervalleien, worden omgezet in grasland. Ook veel hooilanden en beemden worden omgezet in graasweiden, hoewel hier – vooral op gronden die vanuit agrarisch standpunt als ‘waterziek’ worden omschreven – ook dikwijls populieren zijn aangeplant. In heel wat regio’s, zoals de Voerstreek, leidt dat tot het ontstaan van een veel meer gesloten landschap. De nieuwe weilanden, van elkaar gescheiden door meidoornhagen, knotwilgenrijen en populieren, ontwikkelen zich slechts geleidelijk tot bloemrijkere graslanden, met bijv. een dominantie van boterbloemen en/of paardebloemen. De jonge knotwilgen groeien uit tot oude, knoestige bomen, die uitermate geschikt zijn als broedplaatsen voor hollenbroeders. De ingrijpende mutatie van de landbouwsector na de Tweede Wereldoorlog genereert echter spoedig een vershraling van dit relatief jonge en verscheiden landschap (Vanhecke et al., 1981; Hermy, 1989).

De schaarste aan arbeidskrachten in de landbouw, die bijgevolg ook duur zijn, stimuleert een steeds toenemende mechanisering van de sector, al blijft die aanvankelijk beperkt. Vóór de Eerste Wereldoorlog zijn vooral dors- en maaimachines

actief op de Belgische – vooral Waalse – velden. De sterke perceelsversnippering in Vlaanderen bemoeilijkt de efficiënte inzet van machines (Blomme, 1992). Deze situatie wijzigt drastisch na de Tweede Wereldoorlog. Onder impuls van de overheid worden delen van de agrarische ruimte in België via een ruilverkavelingsbeleid opnieuw ingericht. Een betere grondexploitatie is nodig om de voedselvoorziening te blijven garanderen en de concurrentiepositie in een groeiende Europese markt te versterken. Kleine, verbrokkelde percelen worden samengevoegd en omgevormd, dikwijls met de inzet van zware machines, tot vlakke, rechtlijnige en ontwaterde arealen. De gemiddelde perceelsgrootte neemt tussen 1950 en 1990 toe van 1,08 hectare naar

2,84 hectare. De weg is zodoende vrijgemaakt voor een snelle mechanisering, die zich vooral doorzet in de jaren 1950, 1960 en 1970. Het resultaat is een banalisering van het landschap. Kleine landschapselementen, zoals meidoornhagen, elzenkanten en knotwilgen, verdwijnen (kader 2). Sloten worden gekanaliseerd en verliezen (onder meer door overbemesting) hun typische vegetatie (Dejongh & Van Windekens, 2002).

Toename van veeteelt en mechanisering

Net zoals de akkerbouw kent de veeteeltsector na 1880 ingrijpende transformaties. In het landbouweconomisch systeem neemt het belang van de veehouderij sterk toe. Omstreeks 1900 ver-

Het laatste beetje economisch nut van een knotwilgenrij: wegtrottend enkele jaren dienen als bevestigingspunt voor prikkeldraad rond de wei.

Prikkeldraad: de doornhaag op haar smalst

Kader 2

Technologisch eenvoudige uitvindingen komen veelal op bestelling tot stand, op een moment dat praktisch ingestelde geesten zich resoluut vastbijten in een probleem. De Amerikaanse uitvinding van prikkeldraad is daarvan een voorbeeld. Nadat een tijdlang geëxperimenteerd was met bijv. hagen van de Osage-doorn (*Maclura pomifera*) en met technisch minder geslaagde voorlopers, namen in 1873 drie personen uit De Kalb (Illinois) elk een patent betreffende de productie van prikkeldraad.

Het moment en de plaats waren niet toevallig: De Kalb lag aan de rand van de open, houtarme prairie, die in toenemende mate door veedrijvers werd benut. Rondtrekkende dieren uit de akkers weghouden, werd een ernstig probleem. Nieuw aangeplante doornhagen groeiden traag en houten of stenen constructies slorpten al te veel schaarse grondstoffen en tijd op. De groeicijfers in de prille prikkeldraadindustrie bewezen dat die simpele uitvinding tegemoetkwam aan een reële vraag: de jaarproductie steeg van 4.500 kg in 1874 tot 36 miljoen kg in 1880.

Spoedig waaide de uitvinding over naar Europa. In 1881 nam de West-Vlaamse ondernemer Leo Bekaert een octrooi voor een zelf bedachte nieuwe werkwijze. De groei verliep trager, maar toch bestond er ook hier een markt voor het nieuwe product. Zelfs een sociale factor zou hebben meegespeeld, nl. het idee dat voortaan het vee kon grazen zonder permanente begeleiding door jonge koewachters: die kinderen hoefden nu niet langer weg te blijven uit de school!

Het laatste kwart van de 19de eeuw werd gekenmerkt door een snelle overschakeling van akkerbouw naar veeteelt. Hoe speelde prikkeldraad in die ommekeer een rol en wat was de landschappelijke impact? In ieder geval kon het landschap opener worden: dichte hagen of houtkanten konden vervangen worden door bijv. knobomenrijen en prikkeldraad. Knobomen hadden als voordeel dat de jonge takken buiten het bereik van de grazende dieren bleven. Hoe de verhouding tussen net boven de grond afgezet hakhout en hoger opgesnoeiide knobomen zich daardoor ontwikkelde, is onvoldoende bekend. Anders dan in de V.S. bleef in de Lage Landen de opbrengst van brand- en geriefhout van hagen en houtkanten nog decennialang economisch belangrijk. Daardoor zou het nog lang duren, voordat de weide-afsluitingen herleid werden tot de landschappelijk schrale combinatie van paaltjes en prikkeldraad.

Informatie (vooral over de V.S.) is te vinden op diverse websites, zoals <http://www.barbwiremuseum.com>, <http://www.nara.gov/education/teaching/glidden/wire.html> en <http://home-1.tiscali.nl/~dschafer/artikelen/prkkldrd.htm>.

Beknopte informatie biedt ook L. Kymper (red.), Bekaert 100. Economische ontwikkeling in Zuid-West-Vlaanderen. Bekaert/Lannoo, Zwevegem/Tielt, 1980.

Ivan Hoste, email: ivan.hoste@br.gfov.be